

ЖИТТЯ, СПОВНЕНЕ ТВОРЧОЮ ПРАЦЕЮ

До 70-річчя професора Г. І. Гончарука

Ця книга відкривається розділом, що складається з десятка творів поетичної та прозової проби пера, написаних автором ще у юнацько-курсантські роки під час навчання у військовому училищі. Серед них виділяється невеличкий чотирирядковий сонет, створений взимку далекого 1960 року:

О, Волга, гордая, сурова.
С тобой я встречусь поутру.
Не упрекни меня ты снова,
Что сердце отдал я Днепру.

Як стверджують філософи, у системі цінностей української культурної традиції завжди домінувало серце. Не розум, не віра, навіть не воля, а саме — серце. Своє серце автор віддає славному Дніпрові-Славуті, який у віках символізує нашу Україну, нашу славу Батьківщину. Саме такою виступає система цінностей доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історії та етнографії України Одеського національного політехнічного університету Григорія Івановича **Гончарука**, таким є його життєве кредо, що знайшло своє відображення у новій книзі — “Газетна пам’ять”, котра щойно вийшла друком у видавництві “Астропринт”.

Книга ця певною мірою — унікальна, мені, в усякому разі, раніше не доводилось знайомитись з подібним виданням. В ній відтворено шлях творчої людини, насичений активним життям, котрий зафіксовано на газетних шпальтах. Матеріали різних жанрів, що вміщені у даному збірнику, нараховують понад 200 публікацій — літературних і науково-популярних творів, журналістських статей, публіцистики, написаних автором упродовж кількох десятиліть. Ці матеріали, як зазначається в анотації до книги, зібрані й систематизовані учнями професора і видані на честь його 70-річного ювілею. Характерна назва видання розкриває його суттєвий зміст — завдяки

газетним публікаціям автора, здійсненим у різні роки й за різних суспільно-політичних умов, прослідковуються не тільки, скажімо, його творчі та наукові інтереси й уподобання, але й еволюція ідеологічних поглядів — від колишніх прокомуністичних, пов'язаних з діяльністю за часів радянської влади (автор, він же основний персонаж книги — дитя свого часу!..) до національно-демократичного світогляду й світорозуміння доби незалежної Української держави.

Книга має особливо зацікавити молодого читача, передусім численних студентів, учнів професора, який свого часу активно працював на ниві наукового дослідження діяльності комсомолу, різних молодіжних організацій. Аналіз опублікованих в збірнику матеріалів дає можливість познайомитись на прикладі оригінальних документальних свідчень з окремими аспектами історико-соціального буття українського суспільства на різних етапах його розвитку, особливо молодіжної сфери. Наведені газетні матеріали досить чітко віддзеркалюють діяльність молоді, комсомольців, молодих комуністів, які чесно трудилися в різних сферах. Не їхня провина в тому, що вірили вони в комуністичне “світле майбутнє”, якого їм так і не судилося дочекатися.

В збірнику чимало матеріалів з комсомольського життя Одеського політехнічного інституту. На прикладі описаних автором подій, пов'язаних зі створенням та діяльністю інститутської комсомольської організації 20-40-х років, а також в 60-ті роки минулого століття, маємо змогу ознайомитися зі світом турбот, радощів, а також драматичних і трагічних подій сталінської епохи, часів Другої світової війни та повоєнних сподівань на краще, передусім представників колективу одеського політеху старших поколінь.

В газетних матеріалах, написаних автором, основними дійовими особами виступають люди, закохані у свою справу, — ті, хто чесно працював, добре вчився, займався наукою. Виходець із працьовитої селянської сім'ї, він для своїх статей й газетних замальовок відшукує таких же, як він сам, як його батьки, людей самовідданої праці — ударників, передовиків виробництва, переможців соціалістичного змагання тощо. Це, мабуть, тому, зізнається сам професор, що вся родина Гончаруків — батьки, брат, сестри, а, головне, він сам — справжні

невільники улюбленої праці. Його особиста діяльність — яскраве тому підтвердження: діставши трудове загартування з дитячих років, добре вчився в школі та у військовому училищі, з відзнакою закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова, в досить молоді роки захистив кандидатську й докторську дисертації, 25 років поспіль працює завідувачем провідної кафедри гуманітарних дисциплін в політехнічному національному університеті (колишньому державному інституті)...

Чимало можуть розповісти про автора публікації студентських років Григорія Гончарука. В його душі деякий час боролись два почуття, дві життєвих зацікавленості: юнацьке бажання реалізувати себе на журналістській ниві, з одного боку, й інтерес до історичної науки — з іншого. В студентські роки він навчався одночасно на заочному відділенні загальноосвітнього факультету журналістики (філіал Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка) і стаціонарно — на історичному факультеті Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Зрештою, переміг потяг до історії, проте інтерес до журналістської праці також залишився з ним назавжди. Про це переконливо свідчать численні публіцистичні матеріали, з якими читач має можливість познайомитись у рецензованій книзі.

Зрозуміло, зібрані в книзі газетні публікації викличуть у читача різні почуття: у когось повагу до результативної праці головного персонажа — Григорія Гончарука; в інших — байдужість до його життя й діяльності, які багато в чому схожі на минуле й сьогоднішнє його ровесників, теж вчених; у когось — осуд за те, що віддано служив комуністичному режимові в ідеологічній сфері й надто пізно розгледів імперську суть тоталітарного радянського ладу. Проте незаперечним є факт, що знайомство з життєвим шляхом головного персонажу книги та його діяльністю сприятиме сучасній молоді краще зрозуміти складне й суперечливе, часом драматичне й трагічне буття громадян нещодавніх радянських часів.

З книги постає творча натура Г. І. Гончарука як дієвого вченого і організатора науки, який упродовж усього свідомого життя — у пошуку, у творчому навантаженні себе й колеґ, котрі працюють поряд, під його керівництвом, переваж-

но молодих талановитих викладачів, яких сам же й зростив і виховав. Характерно, що після здобуття Україною державної незалежності він вперше в практиці вищих технічних навчальних закладів в Одесі ініціював відкриття аспірантури з історії України, яка успішно готує викладацькі кадри для вузів цілого регіону. В аспірантуру до професора Гончарука завжди прагнуть потрапити кращі випускники історичного факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова та інших вищих навчальних закладів. Бо вони добре знають, що за допомогою вимогливого і авторитетного керівника, всі його учні, як правило, своєчасно й успішно захищають дисертаційні праці, добиваючись наміченої мети на науковій ниві. У цілому в аспірантурі при кафедрі вже підготовлено і захищено 17 кандидатських й одну докторську дисертації.

Особливо успішно реалізував свій власний творчий потенціал професор Г. І. Гончарук в роки державної незалежності України, коли на порядок денний постала нова наукова проблематика, рідна його творчому кредо й патріотичним у своїй основі національно-демократичним поглядам. Наприклад, визначним науковим досягненням у творчій біографії професора стали дослідження нової для української науки проблеми — становлення багатопартійного суспільно-політичного життя незалежної України. Зокрема, багато років творчої праці віддано темі, пов'язаній з зародженням й розвитком Народного Руху України, історичного значення його діяльності в становленні суверенної Української держави. Його книга “...” стала одним з перших серйозних досліджень про народно-демократичний рух в Україні, отримавши чимало позитивних відгуків спеціалістів. Скажімо, в монографії О. Бойка “Україна в 1985 — 1991 рр. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку” з цього приводу зазначається: “Своєю аналітичністю та аргументованістю у висвітленні різних аспектів становлення вітчизняного багатопартійного спектру вирізняються роботи А. Білоуса, М. Томенка, О. Гараня, В. Литвина, А. Слісаренка, О. Майбороди. Неодноразово предметом досліджень ставала проблема виникнення Руху. На нашу думку, найбільш вдало... вдалося висвітлити місце і роль НРУ у політичному житті республіки Г. Гончаруку, який, використавши архіви рухівських структур, зумів дати доволі об'єктивну картину історії формування

НРУ та критично оцінити його лідерів. Ця робота відрізняється органічним поєднанням науковості та публіцистичності”.

Рухівська проблема фактично стала провідною у науково-дослідницькій діяльності всього кафедрального колективу. З цієї теми підготовлено ряд дисертацій і 6 всеукраїнських наукових конференцій під загальною назвою “Народний Рух України: місце в історії та політиці”, в яких брали участь керівники Руху й відомі діячі України: В’ячеслав Чорновіл, Дмитро Павличко, Іван Драч, Лесь Танюк, Геннадій Удовенко, Борис Тарасюк. Крім того, в останні роки на базі Одеського національного політехнічного університету проведено 4 наукових конференції з проблеми “Інтелігенція і влада”. До участі в цих конференціях були залучені вчені й громадські діячі, дослідники вітчизняної історії з усіх регіонів України. Професор Г. І. Гончарук є головою редакційної колегії 14 наукових збірників, ініціатором заснування й головним редактором періодичного наукового збірника “Інтелігенція і влада”, в якому друкуються фахові статті авторів з вищих навчальних закладів і науково-дослідницьких структур всієї України.

Природно, основне наукове досягнення самого професора — це його власні більш як 100 наукових і науково-методичних праць, у тому числі 18 монографій. Серед його книг — видання історико-партійного й краєзнавчого характеру, персоналістика, збірники документальних матеріалів. До кола наукових інтересів професора Г. Гончарука входить і така гостра й складна проблема, як національний повстанський рух в Україні в роки Другої світової війни, зокрема діяльність Української повстанської армії.

На науково-педагогічну та життєву біографію професора наклав свій відбиток і сумнозвісний “Афган”. Призначений радником ректора Кабульського університету та керівником колективу радянських вчених і викладачів, які працювали у навчальних закладах афганської столиці, він безпосередньо зіткнувся з багатьма негативними сторонами діяльності радянських органів, московської верхівки Кремля, їхнього вкрай агресивного і ворожого ставлення до підкореного афганського народу. Та й не тільки афганського; численні жертви серед солдатів й офіцерів радянського військового контингенту, сотні покалічених радянських юнаків, що лежали в шпиталях Кабу-

ла... Про ці трагічні роки своєї роботи розповідає книга Г. Гончарука “Афганістан, прости!”.

Заради об’єктивності зазначимо, що не всі книги професора Г. І. Гончарука виявились рівноцінними за своїм науковим й суспільно-політичним значенням... Деякі з них викликали спалахи критики незгодних зі здійсненою в них оцінкою сучасних подій. Про ці резонансні баталії ми читаємо в ювілейному збірнику “Газетна пам’ять”. Справді, не завжди вдалим був об’єкт вивчення, й витрачання дорогоцінного часу, творчої енергії, коштів, зрештою, на написання книги та її видання... Але це нормальний творчий процес. Автор так бачив, так розумів і сприймав суспільно-політичну ситуацію на тому чи іншому етапі розвитку нашої країни, Південно-Чорноморського регіону зокрема. Тому дорікати йому з цього приводу, на наш погляд, зовсім недоречно. Більше того, книги професора Гончарука, в яких відображено гострі перипетії суспільно-політичного життя на регіональному рівні в складних умовах українського державотворення рубіжної доби ХХ — ХХІ століть, безсумнівно, стануть важливим першоджерелом для майбутніх істориків, соціологів, політологів. Вони, ці книги, стануть важливим й оригінальним підґрунтям для об’єктивного висвітлення бурхливого і загалом — цікавого періоду в історії становлення й розвитку нашої незалежної Української держави.

Семен ЦВІЛЮК —

*доктор історичних наук, професор кафедри
історії державності України та культурології
Одеського юридичного інституту
Національного університету внутрішніх справ*